

ОДНОРІДНІ ТА ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ ЯК ЗАСОБИ СИНТАКСИЧНОГО УСКЛАДНЕННЯ МЕДІАЗАГОЛОВКІВ

Сучасному медійному заголовкові властива синтаксична компресія, тобто ущільнення, стиснення, конденсація реченневих конструкцій. Водночас, за спостереженнями мовознавців, останнім часом обсяг заголовка медіатексту суттєво збільшився, адже «інтернет-журналістика покликана давати чітке розуміння своїм реципієнтам, про що йтиметься в тексті» [3, с. 372]. Тож, крім основної інформації, закладеної у предикативному центрі, речення-заголовки може містити розширену або додаткову, експліковану відповідно сурядними рядами та напівпредикативними зворотами. Ускладнені прості речення з такими одиницями у мовознавстві здебільшого кваліфікують, як перехідні утворення між монопредикативними й поліпредикативними конструкціями: з одного боку, у них одна граматична основа, з іншого – у їхньому змісті сконденсовано два і більше повідомлень, що засвідчують відповідні реченнєві трансформації [1, с. 33–34, 53–56; 2, с. 532–542; 4, с. 317–327], пор.: *Україна призупинила експорт м'яса, гречки, цукру...* (Українська правда, 06.03.2022) → *Україна призупинила експорт м'яса + Україна призупинила експорт гречки + Україна призупинила експорт цукру; ППО України збила три російські ракети, запущені з Чорного*

моря (Українська правда, 05.07.2022) → *ППО України збила три російські ракети, які запущено з Чорного моря*. Такі синтаксичні форми дають змогу журналістам вмістити в заголовок більший обсяг інформації, ніж просте елементарне речення, водночас дотримуватися закону мовної економії, уникаючи розлогих складних речень. Проте важливо, щоб ускладнювальні компоненти було вжито в реченні-заголовку доречно, тобто не створювали невиправданого багатослів'я, надмірної деталізації, не усували інтриги, а все ж таки спонукали реципієнта до прочитання тексту.

Сурядні ряди не повинні бути надто розлогими, даючи перелік найсуттєвіших предметів, явищ, ознак, подій чи обставин. При цьому журналіст має не допускати логічних і фактичних девіацій, зокрема спотворення інформації внаслідок випущення з однорідного ряду семантично значущого компонента, наприклад назви країни, міста, особи у конструкціях з однорідними підметами на зразок: **Польща, Словенія, Чехія розробили план дій, щоб зупинити війну в Україні** (Високий замок, 25.03.2023); **Чернігів, Харків, Буча, Овруч, Коростень зазнали найбільше руйнувань за добу** (Українська правда, 06.03.2022); **Ірпінь, Буча і Ворзель захоплені, окупанти морять людей голодом** (Українська правда, 08.03.2022); **Вексельберг, Зюганов та Володін потрапили під нові санкції США** (Українська правда, 11.03.2022). Часто трапляються у медіазаголовках ампліфіковані сурядні ряди номінативних односкладних речень, лексично наповнені як власними, так і загальними назвами: **Бердянськ, Нова Каховка, Таверійськ і Куп'янськ: що відбувається в тимчасово окупованих містах** (Українська правда, 02.03.2022); **Гуманітарні коридори, біженці, батальйони захисту: ситуація на Львівщині** (Високий замок, 28.02.2022); **Пікапи, автомобілі підвищеної прохідності, кросовери: «Богдан» передав авто техніки на 100 млн грн.** (Високий замок, 08.03.2022). Такі однорідні номінативи потребують пояснення, що вербалізовано відповідною безсполучниковою конструкцією і пунктуаційно позначено двокрапкою.

Нинішня ситуація в Україні: воєнний стан, окупація, обстріли, руйнування будівель, загибель військових та цивільних, гуманітарна допомога країн-партнерів, волонтерська діяльність тощо – вимагає конкретності, чіткості, об'єктивності в журналістських інформаційних повідомленнях, зокрема і в заголовках, які однорідними рядами (переліком предметів, явищ, ознак, подій, обставин) першочергово привертають увагу читача, викликаючи в нього певні думки, асоціації та емоційну оцінку. Особливий психоемоційний вплив на реципієнта мають сурядні ряди з кількісними (цифровими) показниками: **Втрати окупанта: близько 9 тисяч солдатів, 217 танків, 900 ББМ** (Українська правда, 03.03.2022).

Для формування заголовків з однорідністю, журналісти послуговуються усіма структурно-семантичними типами присудків: простими дієслівними: **Це ті, хто буде труїти колодязі, їжу, колоти навіть вилами** (Високий замок, 25.03.2022); складеними дієслівними: **Ворог продовжує знищувати інфраструктуру, грабувати та брати у заручники цивільне населення** (Високий замок, 21.03.2024); складеними іменними: **Армія – це початок, базис, основа** (Високий замок, 21.03.2022); **Подоляк заявив, що мета РФ – масова паніка, жертви серед цивільного населення та руйнування інфраструктури** (Високий замок, 01.03.2022), які вербалізують перелік дій, процесів, станів.

Перелік предметів (здебільшого об'єктів інфраструктури, найнеобхідніших в умовах війни продуктів харчування, ліків, грошових одиниць, техніки, зброї) передають однорідні ряди другорядних членів речення – прямих або непрямих

додатків у різних відмінкових формах: *Максим Козицький закликав підприємців відкрити **магазини, кафе, ресторани**...* (Високий замок, 10.03.2023); *Україна призупинила експорт **м'яса, гречки, цукру та інших продуктів*** (Українська правда, 06.03.2022); *СБУ перехопила розмову окупантів: командири **тікають, солдати без їжі, зброї, грошей і меддопомоги*** (Високий замок, 17.03.2022). Специфічним засобом активізації уваги читачів є однорідні додатки – номінації інформаційних ресурсів, соціальних мереж, графічно оформлені латинськими літерами, які посилюють виразність медіазаголовків: *Федоров просить відключити росіян від **Facebook, Instagram та Twitter*** (Українська правда, 27.02.2022). Із другорядних членів речення ширше вживаними є однорідні додатки, що виражені відмінковою формою іменника. Вони допомагають поширювати контекст об'єкними характеристиками предметів, явищ чи процесів, посилюють виразність речень.

Рідше трапляються у заголовках однорідні обставини (переважно поширювачі локативного чи темпорального типу): *Оперативна інформація ДСНС з **Київщини, Миколаївщини та Харківщини*** (Високий замок, 01.03.2024); *Наш глянець застряг у **глазурі нульових, у естетиці сауни і зросійщеного гламуру*** (Високий замок, 28.07.2022) та неузгоджені означення (здебільшого посесивної семантики): *БОРОТЬБА ЗА САНКЦІЇ. Дії **США, Європи та світу** у день нападу на Київ* (Українська правда, 25.02.2022). Основна сфера їх активного функціонування в різних формальних і семантичних виявах – це журналістські тексти, які вичерпно повинні розкривати всі обставини подій, явищ, процесів (їх просторові й часові координати, причини, умови, наслідки, цілі, призначення тощо), а також повною мірою віддзеркалювати характерні ознаки, властивості предметів навколишньої дійсності.

Це стосується й відокремлених (як напівпредикативних, так і пояснювально-уточнювальних) зворотів, основне призначення яких – надати додаткову інформацію до основного повідомлення (сконцентованого в граматичній основі речення) для кращого розуміння змісту тексту або конкретизувати, пояснити, уточнити зміст попереднього слова, словосполучення, текстового фрагменту [2, с. 538–548]. Попри те що великий обсяг заголовків небажаний, сучасні журналісти все ж таки вдаються до їх синтаксичного ускладнення різними типами відокремлених зворотів: а) дієприкметникових означень: *Росія задіяла майже **100% бойової потужності, накопиченої на кордонах України** – Пентагон* (Українська правда, 07.03.2023); *Вірменія і Туреччина частково відкриють кордон, **закритий 1993 року*** (Українська правда, 02.07.2022); *ППО України збила **три російські ракети, запущені з Чорного моря*** (Українська правда, 05.07.2022); *У Харкові біля метро відкопали **останки двох російських військових, знищених при наступі на місто*** (Українська правда, 05.07.2022); б) прикметникових означень: *Качинський: В Білорусі немає **внутрішніх сил, спроможних скинути Лукашенка*** (Українська правда, 04.07.2022); в) дієприслівникових обставин: *Терористи у Бучі **розстріляли дев'ятьох чоловіків – один вижив, прикинувшись мертвим*** (Газета по-українськи, 18.06.2022).

Отже, основна лінгвопрагматична мета синтаксичного ускладнення медійних заголовків – посилити їх інформативність шляхом доповнення додатковими відомостями, обґрунтуваннями, міркуваннями, поясненнями чи уточненнями, а також надати їм більшої оригінальності, експресивності задля привернення уваги до тексту ширшого кола читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць: монографія. Київ: Наук. думка, 1991. 192 с.
2. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 672 с.
3. Мариненко І., Михайленко В. Граматична структура заголовка сучасних українських медіа. *Наукові записки. Серія Філологічні науки*, 2020. Вип. 187. С. 367–375.
4. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання: навч. посіб. Київ: Вища шк., 1994. 670 с.